

**PERBANDINGAN BAHASA SUNDA KUNINGAN
DENGAN BAHASA SUNDA CIREBON (Dilihat dari Proses Morfologis)**

Ai Nur Azizah

email: azizahlatifaalfauzan@yahoo.co.id

Pendidikan Bahasa dan sastra Daerah
STKIP Muhammadiyah Kuningan

Info Artikel

Sejarah Artikel:
Diterima 10 Agustus 2015
Disetujui 10 Oktober 2015
Dipublikasikan 25 Oktober 2015

Kata Kunci:

*Perbandingan
Bahasa Sunda
Kuningan dan
Cirebon, variasi
bahasa*

Abstrak

Penelitian ini dilatarbelakangi oleh adanya keanekaragaman bahasa yang berkembang di masyarakat, salah satunya di Kecamatan Sedong Kabupaten Cirebon. Dalam pemakaian bahasa sehari-hari masyarakat Sédong menggunakan bahasa Sunda. Metode yang digunakan dalam penelitian ini adalah metode deskriptif. Adapun tehnik pengumpulan data melalui observasi langsung, wawancara secara intensif dan kuisioner kepada informan. Dari hasil penelitian ditemukan sebanyak 148 dialek bahasa Sunda Cirebon di kecamatan Sedong dari 500 dialek Kuningan sesuai dengan 16 istilah yang diujikan. Kata-kata tersebut diklasifikasikan menurut bentuk kata, yaitu kata kerja (verba) 35 kata, kata benda (nomina) 95 kata, kata sipat (adjektiva) 35 kata, kata ganti (pronomina) 6 kata, dan partikel 12 kata. Kesimpulan yang dapat diambil dari penelitian ini adalah kata-kata bahasa Sunda dialek Sedong masih digunakan oleh sebagian besar masyarakat daerah tersebut. Penelitian ini sangatlah sederhana, oleh karena itu diharapkan ada peneltian bahasa sunda dialek Cirebon yang ruang lingkupnya lebih luas.

Abstrack

Key Words:

*Comparison
Sundanese Brass
and Cirebon,
variations in
language.*

This research is motivated by the growing linguistic diversity in society, one in District Sedong Cirebon. In everyday language usage Sedong community using the language. The method used in this research is descriptive method. The technique of collecting data through direct observation, intensive interviews and questionnaires to the informant. From the results of the study found as many as 148 Cirebon Sundanese dialect in the district Sedong than 500 dialects Brass accordance with 16 terms that were tested. The words are classified according to the form of words, the verb (verbs) 35 words, nouns (nouns) 95 words, said plumb (adjective) 35 words, pronoun (pronoun) 6 words, and particles 12 words. The conclusion that can be drawn from this study are the words Sedong Sundanese dialect still spoken by most of the local communities. This study is very simple, because it is expected there peneltian Sundanese dialect Cirebon broader scope.

- goréng kalakuan, teu keyeng, teu kariyeung, usil, iseng, pulanga-polongo.
2. Kecap Kecap Sulur (Gaganti), aya 6 kecap nu dibenangkeun nya éta kami, sayah, nyanéh, ente, sia, si eta.
 3. Kecap pancén (partikel), aya 12 kecap nya éta jeun, jung, njung, los, naha, timendi, geuningan, kamangkara, baraha, sakumaha, tumben, geuraheun.

Deskripsi Kecap-Kecap Basa Sunda Dialek Cirebon, Ditilik Tina Proses Morfologis

1. Kecap pagawean (verba)
 - a) Kecap pagawean tina kecap asal nyaéta, téké, enggeus, anjog, datang, ngebak
 - b) Kecap pagawean anu kaasup kana kecap rundayan atawa kecap anu dirarangkén, diantaranya:
 - ✓ Kecap “ngored” kaasup kana kecap pagawean anu dirarangkén nasal –N. Asal kecap kored tina kecap barang kusabab dirarangkén –N jadi ngored kaasup kecap pagawaen.
 - ✓ Kecap “sesenggukan” kaasup kana kecap pagawean nu dirarangkén barung se- jeung –an.
 - ✓ Kecap “paktorjol” kaasup kana kecap pagawean anu dirarangkén harep pak-.
 - ✓ Kecap “Katajong” kaasup kana kecap pagawean anu dirarangkén harep ka-.
 - ✓ Kecap “Ngajabur” kaasup kana kecap pagawean anu dirarangkén harep N- (nasal) alomorf **nga**.
 - ✓ Kecap “ngundang” kaasup kana kecap pagawean anu dirarangkén harep N- (nasal) alomorf **ng**.
 - ✓ Kecap “ngadorong” kaasup kana kecap pagawean anu dirarangkén harep N- (nasal) alomorf **nga**.
 - ✓ Kecap “dieuwehkeun” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén barung di- jeung -keun, tina asal kecap “euweh”.
 - ✓ Kecap “dipiceun” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén harep di-, asal kecapna “piceun”.
 - ✓ Kecap “disingkirkeun” kaasup kana kecap kecap rundayan anu dirarangkén barung di- jeung -keun, tina asal kecap “singkir”.
- ✓ Kecap “ditenjokeun” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén barung di- jeung -keun, tina asal kecap “tenjo”.
 - ✓ Kecap “didelekeun” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén barung di- jeung -keun, tina asal kecap “deuleu”.
 - ✓ Kecap “ngeureunan” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén barung di- jeung keun, tina asal kecap “eureun”.
 - ✓ Kecap “kasamber” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén harep ka-, tina asal kecap “samber”.
 - ✓ Kecap “kagele” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén harep ka-, tina asal kecap “gele”.
 - ✓ Kecap “katindihan” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén barung ka- jeung -an, tina asal kecap “tindih”.
 - ✓ Kecap “nuang” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén N- tina asal kecap “tuang”.
 - ✓ Kecap “nyobaan” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén barung N- jeung –an, tina asal kecap coba.
- c) Kecap pagawean anu kaasup kana kantétan, nya éta:
 - ✓ Kecap “Babad Galeng” mangrupa kecap kantetan, sabab ngantetkeun 2 wangun dasar anu ngandung hiji harti mandiri. Asal kecapna tina “babad” anu kaasup kana kecap pagawean, jeung “galeng” anu kaasup kecap barang. Kusabab dikantétkeun jadi “babad galeng” miboga harti mandiri.
- d) Kecap pagawean anu kaasup kana kecap rajékan, diantaranya:
 - ✓ Kecap “gura-giru” kaasup kana kecap rajékan dwireka
 - ✓ Kecap “gugurusuh” kaasup kana kecap rajékan dwipurwa
 - ✓ Kecap “teungteuingeun” kaasup kana kecap rajékan dwimadya
 - ✓ Kecap “culam-célem” kaasup kana kecap rajékan dwiréka
 - ✓ Kecap “gagauran” kaasup kana kecap rajékan dwimadya

- ✓ Kecap “sacabak-cabak” kaasup kana kecap rajékan dwilingga binarung rarangken
2. Kecap barang (nomina)
- a) Kecap barang anu kaasup kana kecap asal nya éta kecap ceuceu, euceu, ang, emih, mbu, rubiah, pameget, kacung, hadad, sekertaris, ulis, kemit, naib, obong, bau kapolo, karang, pawon, gudap, layes, lumbang, taraje, pasamoan, kaso, kalo, anggel, buwu, kastok, landak, canting, tabag, ecrak, kecrik, ranggap, kikir, Panggerus, cakar, gentong, cungkir, ketel, rinjing, sayur, celem, gero lenden, Baleor, kates, arbasia, arbise, capeu, opang, oyong, emes, tumbila, ngeleb, umbul, kilat, urug, tebangan, bebera, jobong cimanis egrang, kumplit, paur, ampun, kawanti, serang.
- Kecap “emam” di kecamatan sedong kaasup kana kecap barang (nomina) sabab nyebut kana sangu. Dina harti kamus mah kecap emam kaasup kana kecap pagawen (verba)
- b) Kecap barang anu kaasup kana kecap rundayan, diantaranya
- ✓ Kecap “mimisanan” kaasup kana kecap rundayan. Kulantaran dirarangkén barung (simulfiks) nyaéta mi- jeung –an, tina asal kecap “misan” jadi **mimisan**
 - ✓ Kecap hajatan kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén tukang –an. Asal kecap hajat jadi **hajatan**.
 - ✓ Kecap “tatanjakan” kaasup kecap rundayan anu dirarangkén barung (simulfiks) ta- jeung –**an**. Asal kecap tanjak jadi **tatanjakan**.
 - ✓ Kecap “Tatapakan” kaasup kecap rundayan anu dirarangkén barung (simulfiks) ta- jeung –**an**.
 - ✓ Kecap “Garokan” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén tukang –an, asal kecap garo dirarangkén –an jadi **garokan**.
 - ✓ Kecap “Katian” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén tukang –an, asal kecap kati dirarangkén –an jadi **katian**.
 - ✓ Kecap “mendingan” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén tukang –an, asal kecap mending dirarangkén –an jadi **mendingan**.
- c) Kecap barang anu kaasup kana kecap kantetan, diantaranya:
- ✓ Kecap “nini payah jeung aki payah” kaasup kana kecap kantétan sabab mangrupa 2 kecap nu di hijikeun tur miboga harti anu mandiri. Asal kecap tina payah tuluy di béré kecap nini atawa aki anu kaasup kana kecap barang (nomina).
 - ✓ Kecap “pesuruh masjid” geus kapangaruhan ku basa Indonesia, asal kecap tina “pesuruh”, jeung “masjid”, dikantétkeun jadi pesuruh masjid, miboga harti anu mandiri.
 - ✓ Kecap “perangkat desa” geus kapangaruhan ku basa Indonesia, asal kecap tina “perangkat”, jeung “desa”, dikantétkeun jadi perangkat desa, miboga harti anu mandiri.
 - ✓ Tukang ngalawak, asal kecap “tukang” nu kaasup kana kecap barang, jeung “ngalawak” anu kaasup kana kecap pagawean. Kusabab dikantétkeun jadi tukang ngalawak nu miboga harti mandiri, tur jadi kecap barang.
 - ✓ Kecap “Gudang pare” asal kecap “gudang” jeung “pare” dikantétkeun.
 - ✓ Kecap “Curugan cai” asal kecap “curugan” jeung “cai” dikantétkeun.
 - ✓ Kecap “Parapi” asal kecap “para” jeung “api” dikantétkeun
 - ✓ Kecap “Minyak lantung” kaasup kana kecap kantétan sabab ngandung harti mandiri
 - ✓ Kecap “Paranti wudu” kaasup kana kecap kantétan sabab ngandung harti mandiri.
 - ✓ Kecap “cai gula” tina 2 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantétan sabab ngandung harti mandiri.
 - ✓ Kecap “papais cau” tina 2 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantetan sabab ngandung harti mandiri.
 - ✓ Kecap “Jambu monyet” tina 2 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantétan sabab ngandung harti mandiri.

- ✓ Kecap “Kacang bodas” tina 2 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantétan sabab ngandung harti mandiri.
 - ✓ Kecap “Peteuy banda” tina 2 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantétan sabab ngandung harti mandiri.
 - ✓ Kecap “Hawangan gede” tina 2 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantétan sabab ngandung harti mandiri.
 - ✓ Kecap “Sawah tadah hujan” tina 3 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantétan sabab ngandung harti mandiri.
 - ✓ Kecap “Hawangan leutik” tina 2 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantétan sabab ngandung harti mandiri.
- d) Kecap barang anu kaasup kana kecap rajékan, di antarana:
- ✓ Kecap “Langit-langit” kaasup kana kecap rajékan dwi murni.
 - ✓ Dina kecap “sisiuk” kaasup kana kecap rajékan dwipurwa
 - ✓ Kecap “ronge-ronge” kaasup kana kecap rajékan dwi murni
 - ✓ Kecap “Babagian” kaasup kana kecap rajékan dwilingga binarung rarangken
 - ✓ Kecap “kukubung” kaasup kana kecap rajékan dwipurwa.
 - ✓ Kecap “Ucing-ucingan” kaasup kana kecap rajékan dwilingga bianarung rarangken.
 - ✓ Kecap “Babangoan” kaasup kana kecap rajékan dwilingga bianrung rarangken.
 - ✓ Kecap “rug-rug” kaasup kana kecap rajekan dwimurni.
3. Kecap sipat (adjektiva)
- a) Kecap sipat anu kaasup kecap asal, nya éta kasep, lécét, oték jeung nodon, bengék, mémét, érép, ludes, ngeungkreng, céngéng, pabaliut, memet, rajin, busem, béak, belet, pinter, badung, cémén, édan, usil, iseng
- b) Kecap sipat anu kaasup kecap rundayan
- ✓ Kecap “paregel” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangen tengah – ar-. Asal kecap pegel dirarangen tengah jadi paregel.
- ✓ Kecap “beakeun” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén tukang –keun, asal kecap beak.
 - ✓ Kecap “daekan” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén tukang - an, asal kecap daek.
 - ✓ Kecap “gampangan” kaasup kana kecap rundayan anu dirarangkén tukang -an, asal kecap gampang.
 - ✓ Kecap “Pireusepeun” asal kecap tina “reusep” mangrupa kecap sipat kusabab dirarangen barung pi-jeung –an jadi “Pireusepeun” kaasup kana kecap rundayan.
 - ✓ Kecap “delitan” Kecap asal tina delit mangrupa kecap sipat kusabab dirarangen tukang –an jadi delitan kaasup kana kecap rundayan.
 - ✓ Kecap “isinin”, kecap asal tina isin mangrupa kecap sipat kusabab dirarangen tukang –an jadi isinan kaasup kana kecap rundayan
- c) Kecap sipat anu kaasup kana kecap rajekan nyaéta kecap “pulunga-polongo” kaasup kana kecap rajekan dwireka
- d) Kecap sipat anu kaasup kana kecap kantetan
- ✓ Kecap “urat murungkut” asalna tina 2 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantetan sabab ngandung harti mandiri
 - ✓ Kecap “nyeri hulu” tina 2 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantetan sabab ngandung harti mandiri
 - ✓ Kecap teu eling tina 2 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantetan sabab ngandung harti mandiri.
 - ✓ Kecap “goreng kalakuan” tina 2 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantetan sabab ngandung harti mandiri.
 - ✓ Kecap “teu kariyeng” tina 2 kecap anu di hijikeun kaasup kana kecap kantetan sabab ngandung harti mandiri.
4. Kecap Sulus (Gaganti) nya éta kecap kami, sayah, nyaneh, ente, sia. Kecap “si eta” dina proses morfologisna katambahan ku kecap pangantét “si” tur kecap “eta”.
5. Kecap pancén (partikel)
- a) Kecap panganteb nyaéta jeun

- b) Kecap pangerter nyaéta, jung, njung, los
- c) Kecap panyambung, timendi
- d) naha, geuningan, kamangkara, baraha, sakumaha, tumben, geuraheun.

KESIMPULAN

Dari hasil penelitian disimpulkan:

1. Hasil panalungtikan di Kecamatan Sedong kapanggih aya 148 kecap dialék saluyu jeung 16 istilah basa Sunda anu beda tina 500 kecap basa Sunda dialék Kuningan anu diujikeun ka masarakatna. Bebenangan tina istilah vareasi basa anu diujikeun di kecamatan Sedong diantaranya nya éta: Kecap pancakaki aya 6 kecap, kecap gaganti jeung jeung sesebutan aya 4 kecap, kecap kahirupan desa jeung masarakat aya 10 kecap, kecap bagaian awak aya 1 kecap, kecap imah jeung bagiana aya 12 kecap, kecap pakakas aya 20 kecap, kecap kadaharan jeung inuman aya 6 kecap Kecap panyakit aya 6 kecap. Pagawean aya 2 Kecap kaulinan aya 2 kecap Kecap tutuwuhan jeung bungbuahan aya 8 kecap Kecap sasatoan aya 1 kecap. Kecap kanyataan alam jeung usum aya 13 kecap Kecap budi parangi aya 23 kecap variasi. Kecap pagawean aya 16 kecap Kecap pananya, panyambung, jsb aya 17 kecap.
2. Tina hasil panalungtikan dibenangkeun kekecapan anu ngaliwatan proses morfologis saluyu jeung warna kecap, diantaranya:
 - a. Kecap lulugu (utama), aya 3 warna kecap nu dibenangkeun, nya éta: Kecap pagawean (verba), aya 35 kecap, Kecap barang (nomina), aya 95 Kecap, Kecap kecap, sipat (adjektiva), aya 35 kecap
 - b. Kecap Sulur (Gaganti), aya 6 kecap
 - c. Kecap pancén (partikel), aya 12 kecap
3. Pemetaan disini yaitu untuk menggambarkan keadaan kata yang digunakan di 5 Desa di Kecamatan Sedong ngagunakeun simbol.

REFERENSI

Chaer, Abdul dan Leonie Agustina. 2004. *Sosiolinguistik : Perkenalan Awal*. Jakarta : Rineka Cipta

Danadibrata, R.A. 2006. *Kamus Basa Sunda*. Bandung. PT. Kiblat.

Dwiloka, Bambang dan Rati Riana. 2012. *Teknik Menulis Karya Ilmiah*. Jakarta: PT. Asdi Mahasatya.

Monika Murdiana, Ace. 2013. *Basa Sunda Dialék Bekasi di Kecamatan Sétu pikeun Bahan Pangajaran Maca di SMP*. Skripsi: Bandung.

PBSD semester 5. 2014. "Panalungtikan Loka Basa Jeung Aspek Sosiolinguistik Kecamatan Salem Kabupaten Brebes – Jawa Tengah" dina Laporan Penelitian. Kuningan.

Rahayu Tamsyah, Budi. 2010. *Kamus Lengkap*. Bandung: CV Pustaka Setia.

Rosmana, Iyos. 2011. *Morfologi (Wangun Kecap Basa Sunda)*. STKIP Muhammadiyah Kuningan.

Sudaryat, Yayat Spk. 2007. *Tata Basa Sunda Kiwari*. Bandung: Yrama Widya.

Sudaryat, Yayat. 2000. *Elmuning Basa*. Bandung : CV Walatra.

Suyatna, Amir. 2002. *Metodologi Penelitian pendidikan dan bahasa*. Bandung: Upi.

Triwahyuni, Heti Spk. 2012. "Penelitian Loka Basa (Geografi Dialek) Bahasa Sunda Di Kecamatan Cimahi Dan Kecamatan Cibingbin Kuningan – Jawa Barat" dina Laporan Penelitian. Kuningan.

<file:///I:/upi.pdf>

<http://macuymarucuy.blogspot.com/2009/10/pengertian-ragam-bahasa-dan-hal-hal.html>

<http://mudztova.blogspot.com/2011/04/sunda-11-wangenan-basa.html>

<http://www.opensubscriber.com/message/urangsunda@yahoo.com/13500153.html>